

Een professional met diepgang

Competenties voor de Hbo-theoloog

**Opleidingsprofiel en opleidingskwalificaties
van de Hbo-opleiding Godsdienst-Pastoraal Werk**

***Uitgave van het Landelijk Overleg Opleidingen
Godsdienst-pastoraal werk***

Inhoudsopgave

Woord Vooraf	1
Inleiding	2
Hoofdstuk 1 De opleiding Godsdienst Pastoraal Werk (GPW) als onderdeel van het domein sociaal-agogische opleidingen.	4
1.1 De opleiding GPW en opleidingen Social Work	4
1.2 De missie van Social Work	4
1.3 Domeinen van menselijk functioneren.	5
1.4 Trends en ontwikkelingen binnen het professioneel handelen van de sociaal-agogen.	5
1.5 Kern, werk en werkwijze van het sociaal-agogisch handelen.....	6
Hoofdstuk 2 Godsdienst-pastoraal werk	9
2.1 Het werkveld van de Hbo-theoloog	9
2.2 De missie: <i>een professional met diepgang</i>	9
2.3 De kernkwaliteiten van de Hbo-theoloog.....	10
2.4 De generieke competenties	10
2.5 Werk en werkwijze van de Hbo-theoloog:.....	10
2.6 Drie taakgebieden	11
Hoofdstuk 3 Opleidingskwalificaties van de Hbo-theoloog.....	12
3.1 De opleidingscompetenties.....	12
A. Taakgebied 1: De competenties behorend bij het religieus-agogisch handelen	12
B. Taakgebied 2: Het werken binnen of vanuit de organisatie	14
C. Taakgebied 3: Het werken aan eigen professionalisering en die van de beroepsgroep	15
3.2 De Relatie tussen de sociaal-agogische eindkwalificaties en de opleidingscompetenties Godsdienst-pastoraal werk	16
Hoofdstuk 4. De body of knowledge van de opleiding Godsdienst-pastoraal werk	19
Hoofdstuk 5. Het niveau van de opleidingskwalificaties GPW	21
Besluit	24
Bijlage 1 Sociaal-agogische eindkwalificaties.	25
Bijlage 2 De Competenties van de Bachelor of Theology.....	28
Gebruikte literatuur.....	32

Een professional met diepgang. Competenties voor de Hbo-theoloog

Woord Vooraf

Dit document beschrijft het competentieprofiel van de Godsdienst-pastoraal werker. Het bouwt voort op twee documenten:

- Een *Professional met Diepgang* (PmD). Domeincompetenties voor de Bachelor of Theology, in 2006 opgesteld door het Landelijk Overleg van Opleidingen (LOO) Godsdienst Pastoraal Werk (GPW).
- *Vele takken, één stam* (VTES). Kader voor de hogere sociaal-agogische opleidingen / Profilerings sociaal-agogische opleidingen, in 2008 opgesteld in opdracht van de Sectorraad Hoger Sociaal Agogisch Onderwijs van de HBO-Raad¹.

De opleidingskwalificaties van de Hbo-opleiding GPW uit het document *Een Professional met Diepgang* worden herschreven binnen het kader van de hogere sociaal-agogische opleidingen. Reden daartoe is vooral dat binnen het Hoger Beroepsonderwijs in Nederland de opleidingen GPW ressorteren onder het sociaal-agogisch domein.

Anders dan binnen het wetenschappelijk onderwijs, waar religiewetenschap en theologie behoren tot het domein van de geesteswetenschappen, is er binnen de wereld van het hoger beroepsonderwijs voor gekozen opleidingen die zich richten op godsdienst, levensbeschouwing en pastoraat onder te brengen bij het sociaal-agogisch domein. Deze keuze benadrukt het agogisch karakter van de opleidingen GPW, die steeds gericht zijn op de beroepsuitoefening van de bachelor theologie. Het doet daarmee voor een deel recht aan het specifiek eigen karakter van de studie en de beroepsuitoefening van de theoloog. Die eigenheid zal in dit document onder meer blijken uit een aantal competenties, die alleen gelden voor de opleiding tot Hbo-theoloog en buiten het brede domein van de sociale agogiek vallen. De plaatsing van het werk van de Hbo-theoloog binnen het brede veld van social work is evenwel in overeenstemming met een groeiende beroepspraktijk, waarin theologen hun eigensoortig beroep uitoefenen als collega's van sociaal-agogen.

Mede daarom is het adequaat dat het LOO voor de GPW-opleidingen ervoor heeft gekozen het competentieprofiel van de bachelor theologie in te voegen binnen het sociaal-agogisch domein, uiteraard met behoud van het specifiek op zingeving gerichte karakter van GPW.

De term 'godsdienst-pastoraal werker', waarmee de Hbo-theoloog wordt aangeduid, getuigt van de verwantschap met de sociaal-agogische collega's, de eigen identiteit van deze 'levensbeschouwelijk' professional en sluit daarnaast aan bij de gangbare benaming van de opleiding in het CROHO.

De aanduiding Hbo-theoloog omvat in dit document verschillende levensbeschouwelijke oriëntaties, waaronder als belangrijkste in Nederland het christendom, het Jodendom, het humanisme, de islam, het boeddhisme, het hindoeïsme.

¹ 2008 SWP Amsterdam, ISBN 978 90 6665 9971.

Inleiding

De beschrijving van het profiel en de opleidingskwalificaties baseert zich qua inhoud in hoofdzaak op het document *Professional met Diepgang*. Wat betreft kader en vorm sluit de beschrijving aan bij *Vele takken, één stam*.

Een professional met Diepgang (PmD)

Het competentieprofiel van de Bachelor of Theology is het resultaat van het Project Validering Domeincompetenties Bachelor of Theology, dat op initiatief van het Landelijk Overleg Opleidingen Theologie (LOO) is uitgevoerd.

In het LOO waren op dat moment acht hogescholen vertegenwoordigd:

- Azusa Theologische Hogeschool,
- Christelijke Hogeschool Ede,
- Christelijke Hogeschool Windesheim,
- Cursus Godsdienst Onderwijs,
- Fontys Hogeschool Theologie Levensbeschouwing,
- Gereformeerde Hogeschool,
- Hogeschool Inholland en
- Noordelijke Hogeschool Leeuwarden.

De diverse opleidingen hebben, samen met bijdragen vanuit de betrokken werkveldorganisaties, zorg gedragen voor dit project.

Bij de verkenning en beschrijving van het profiel zijn vertegenwoordigers van organisaties uit het werkveld intensief betrokken geweest. Het betrof een representatief aantal kerken en organisaties:

- Doopsgezind Seminarium,
- Evangelische Alliantie,
- Gereformeerde Gemeenten,
- Het Islamitisch Instituut voor Maatschappelijke Activeringswerk,
- Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten,
- Vereniging van Gereformeerde Pastoraal Werkers,
- Vereniging van Kerkelijk Werkers,
- Vereniging voor Geestelijk Werkers Albert Camus,
- Protestantse Kerk in Nederland en
- Rooms-Katholieke Kerk.

Vele takken, één stam (VTES)

Het profileringskader *Vele takken, één stam* is een vervolg op de eerder gepubliceerde *Profilering Agogische Domeinen* en is opgesteld door vertegenwoordigers van alle landelijke opleidingsoverleggen in het sociaal-agogisch domein. Het beschrijft overkoepelend en kaderstellend de sociaal-agogische competenties die gemeenschappelijk zijn voor alle opleidingen binnen het domein.

Van elke sociaal-agogische opleiding wordt verwacht dat het gepresenteerde kader wordt verwerkt in de profilering van de eigen opleiding. Daartoe is het eigene van het sociaal-agogische handelen zodanig geformuleerd dat het ruimte laat voor opleidingsspecifieke en beroepsspecifieke uitwerking.

Dit document neemt het sociaal-agogisch kader als leidraad en format voor de herordening van de profilering en kwalificaties van de opleidingen GPW. Daarbij is gebruik gemaakt van de producten die eenzelfde actie bij de opleidingen Sociaal Pedagogische Hulpverlening en Maatschappelijk Werk en Dienstverlening hebben opgeleverd.²

² *De creatieve professional – met afstand het meest nabij*, Opleidingsprofiel en opleidingskwalificaties Sociaal Pedagogische Hulpverlening, 2009.

Herkenbaar en Toekomstgericht – II, Opleidingsprofiel en opleidingskwalificaties Maatschappelijk Werk en Dienstverlening, 2010

De godsdienst-pastoraal werker

Op basis van PmD en VTES zijn het onderhavige beroepsprofiel en set van opleidingscompetenties samengesteld. Dit is gebeurd in opdracht en onder verantwoordelijkheid van het Landelijk Opleidingsoverleg GPW, waarin de boven genoemde hogescholen participeren. In 2010 is de Azusa Theologische Hogeschool onderdeel geworden van de Christelijke Hogeschool Windesheim. Het voorliggend document wordt nu dus door zeven hogescholen onderschreven.

Waar mogelijk is de inhoud van het profiel uit PmD gehandhaafd. Dit profiel is evenwel geplatest en geordend binnen het kader zoals in VTES beschreven. De PmD-competenties zijn, in vervolg op VTES, aangevuld met competenties die het werken in of vanuit een organisatie betreffen.

Tevens is rekening gehouden met de eisen die gesteld worden aan de kwaliteit van de bachelor-afgestudeerde, zoals recent verwoord in de HBO-agenda Kwaliteit als Opdracht (KaO)³. Daarin wordt gesteld dat een Hbo-opgeleide dient te voldoen aan de volgende standaard:

- een gedegen theoretische basis
- onderzoekend vermogen om bij te kunnen dragen aan de ontwikkeling van het beroep,
- voldoende professioneel vakmanschap, en tenslotte
- beroepsethiek en maatschappelijke oriëntatie die past bij een verantwoordelijke professional.
- vanzelfsprekend maakt de internationale dimensie onderdeel uit van elk aspect van deze standaard.

Om expliciet te voldoen aan de eis van een gedegen theoretische basis is in dit document een extra onderdeel opgenomen over de body of knowledge van de opleiding GPW, gevolgd door een algemene indicatie van het niveau waarop de beschreven competenties moeten worden beheerst.

Vanwege de eis dat de afgestudeerde over het onderzoekend vermogen dient te beschikken om bij te kunnen dragen aan de ontwikkeling van het beroep is een nieuwe competentie, de professionalisering betreffend, toegevoegd.

Dat binnen de opleiding voldoende aandacht wordt besteed aan de beroepsethiek en maatschappelijke oriëntatie lag reeds in de bestaande competenties besloten.

De internationale dimensie is verweven in alle overige onderdelen. In het curriculum van de opleiding dient de internationale oriëntatie tot uiting te komen.

Binnen het zeer brede werkveld waarin Hbo-theologen opereren dienen zich nieuwe ontwikkelingen aan die de uitstroom van nieuwe profielen mogelijk en wenselijk maken. Hbo-theologen werken veelvuldig, maar niet meer alleen binnen kerkelijke en semi-kerkelijke organisaties. Ze oefenen hun beroep ook uit binnen zowel christelijke en neutrale instellingen voor zorg en welzijn, binnen leger en justitie, binnen particuliere ondernemingen of als vrij gevestigde professional. Naast de gevestigde beroepsuitoefening op het gebied van pastoraat, diaconie, missionair werk en jeugdwerk, ontstaan functies van geestelijk verzorger en levensbeschouwelijk begeleider of nieuwe taakgebieden op ritueel of ethisch terrein. Mede om die reden is de formulering van de kwalificaties zo weinig mogelijk gespecificeerd naar traditionele taakgebieden, zonder deze overigens te willen uitsluiten. Dat het profiel en de kwalificaties van de Hbo-theoloog hier geplatest worden binnen het brede domein van de sociaal-agogische beroepen biedt extra kansen om zijn beroepsuitoefening “buiten de kerkmuren” beter in beeld te krijgen⁴.

In opdracht van het LOO GPW hebben twee theologen het hier gepresenteerde document samengesteld. Het zijn dr. Jan Commissaris, theoloog en senior consultant voor kwaliteit van hoger onderwijs, en dr. Jan Hoek, theoloog en bijzonder hoogleraar Gereformeerde Spiritualiteit.

Werkingsgebied

Dit document wordt onderschreven door de volgende hogescholen:

- Christelijke Hogeschool Ede,
- Christelijke Hogeschool Windesheim,
- Cursus Godsdienst Onderwijs,
- Fontys Hogeschool Theologie Levensbeschouwing,
- Gereformeerde Hogeschool,
- Hogeschool Inholland,
- Noordelijke Hogeschool Leeuwarden.

³ HBO-Raad, *Kwaliteit als Opdracht*.

⁴ Vanwege de leesbaarheid wordt in dit document steeds alleen de mannelijke vorm gebruikt.

Hoofdstuk 1 De opleiding Godsdienst Pastoraal Werk (GPW) als onderdeel van het domein sociaal-agogische opleidingen.

1.1 De opleiding GPW en opleidingen Social Work

De opleiding GPW leidt op tot Hbo-theoloog, met functies zoals kerkelijk werker, pastoraal werker of algemeen levensbeschouwelijk werker. Hij is gespecialiseerd in het begeleiden van mensen in levensbeschouwelijke aspecten van het leven. Hij werkt binnen kerken en instellingen of als vrijgevestigd levensbeschouwelijk werker of consultant.⁵

De bacheloropleiding GPW behoort binnen het hoger beroepsonderwijs tot de sociaal-agogische opleidingen en leidt tot de graad van Bachelor of theology. In beginsel is het mogelijk dat deze binnen het HBO een vervolg krijgt in een masteropleiding GPW.⁶

Binnen het beroepenveld maakt de afgestudeerde GPW'er deel uit van de sector Social Work en de sociaal-agogische beroepen, dan wel van de sector theologie/levensbeschouwing en de theologische/levensbeschouwelijke beroepen.

De belangrijkste sociaal-agogische bacheloropleidingen en beroepen zijn:

- Creatieve Therapie, opleiding tot creatief therapeut
- Culturele en Maatschappelijke vorming, opleidend tot cultureel werker
- Maatschappelijk Werk & Dienstverlening, opleidend tot maatschappelijk werker
- Pedagogiek, opleidend tot Hbo-pedagoog
- Sociaal Pedagogische Hulpverlening, opleidend tot sociaal pedagogisch hulpverlener en ook:
- Godsdienst Pastoraal Werk, opleidend tot Hbo-theoloog.

Dit hoofdstuk vervolgt met een beschrijving van het brede en generieke domein van de sociaal agogische opleidingen en beroepen, waaronder de opleiding GPW en de Hbo-theoloog ressembleren.

Hoofdstuk 2 bespreekt vervolgens wat specifiek is voor de opleiding GPW en de Hbo-theoloog.

1.2 De missie van Social Work

De publicatie *Vele takken, één stam. Kader voor de hogere sociaal-agogische opleidingen* (VTES) beschrijft de profilering van de sociaal-agogische opleidingen.

De missie die daar wordt geformuleerd voor het social work is ontleend aan de internationale organisaties IASSW en de IFSW⁷ en luidt

The Social Work profession promotes social change, problem solving in human relationships and the empowerment and liberation of people to enhance well-being. Utilising theories of human behaviour and social systems, social work intervenes at the points where people interact with their environments. Principles of human rights and social justice are fundamental to Social Work.

Dit impliceert dat sociaal-agogisch werk

- bepaalde doelen nastreeft (sociale verandering, probleemoplossing, toerusting en bevrijding) teneinde een gewenste eindtoestand ('well-being') te bereiken,
- daartoe bepaalde kennis en vaardigheden benut (*theories*),
- en intervineert op een specifiek punt in het sociale systeem (*the point where people interact with their environments*) en zich daarbij baseert op zekere waarden (*human rights and social justice*).

⁵ VTES, p. 11.

⁶ Op het moment van afronding van dit document is er geen HBO master GPW, wel bieden enkele opleidingen een uitstrooppakket aan gericht op de geestelijke verzorging binnen de master Godsdienstleraar.

⁷ De International Association of Schools of Social Work en de International Federation of Social Workers

Het object van sociaal-agogisch handelen is de discrepantie tussen beoogd en bereikt, dan wel beleefd menswaardig bestaan en wat er binnen de verschillende individuele en maatschappelijke kaders mogelijk is. De sociaal-agoog is daarbij steeds gericht op zodanige versterking van cliënt, groep of organisatie dat deze toekomt aan zelfrealisatie.⁸

De sociaal-agogische professional werkt in zeer diverse sociale contexten, waarbinnen mensen, groepen en organisaties functioneren. De sociaal-agoog benadert deze contexten niet alleen op micro- en mesoniveau (het intrapsychische, het interpersoonlijke, de concrete leefsituaties van individuen en samenlevingsverbanden), maar ook op macroniveau (maatschappelijke verhoudingen). Het kan gaan om problemen waar individuen zelf last van hebben, maar ook om problemen die zij hun omgeving berokkenen (zoals overlast). Het kan gaan om persoonlijke ontwikkeling, maar ook om maatschappelijke vernieuwingen. In alle gevallen zijn de opgaven, waar het sociaal-agogisch werk voor staat, tijd- en cultuurgebonden en hebben ze een normatieve dimensie.⁹

1.3 Domeinen van menselijk functioneren.

Sociaal-agogische beroepen kunnen zich bewegen op alle domeinen van het menselijk functioneren. Het document VTES¹⁰ onderscheidt zes domeinen:

- i. **het menselijk bestaan op zich**, gericht op existentiële vragen en bevordering van humaniteit door expliciet zinvragen aan de orde te stellen;
- ii. **de vitale levensverrichtingen**, gericht op het in stand houden van levensprocessen en het gezond blijven;
- iii. **de algemene dagelijkse levensverrichtingen**, gericht op de realisatie van de primaire alledaagse levensbehoeften;
- iv. **het functioneren in de primaire leefsituatie**, gericht op het volwaardig kunnen meedoen in de directe woon- en leefomgeving;
- v. **het functioneren in de sociale omgeving**, gericht op volwaardig kunnen functioneren in organisaties, instanties en netwerken;
- vi. **het functioneren als lid van de samenleving**, gericht op volwaardig meedoen aan de maatschappij.

Het eerste domein ligt aan de basis van het menselijk functioneren op alle andere domeinen. Het zal niet verrassen dat de Hbo-theoloog zich bij uitstek (maar niet uitsluitend / zie volgend hoofdstuk) op dit gebied beweegt.

1.4 Trends en ontwikkelingen binnen het professioneel handelen van de sociaal-agogen.

Het Verwey-Jonker Instituut heeft in 2004 een toekomstverkenning uitgevoerd ten behoeve van een beroepenstructuur in zorg en welzijn en noemt daarin negen kenmerken van het professioneel handelen en daaraan verbonden competenties.

⁸ VTES p. 13/14

⁹ VTES p 14.

¹⁰ p. 15

Tabel 1. Kenmerken van professioneel handelen¹¹

Kenmerken	Mogelijke competenties
1. Vraaggericht	Signaleren en analyseren van de expliciete vraag en de impliciete behoeften, inleven, vertalen naar aanbod, doelen stellen en realiseren
2. Probleemgericht	Signaleren en analyseren van problemen en hulpbehoefte, inleven, handelend optreden ('bemoeizorgen'), sociale kwesties agenderen, hulp 'verkopen', legitimeren.
3. Kansgericht	Signaleren en analyseren van de kansen en mogelijkheden, stimuleren en ondersteunen van initiatieven, verbinden tussen sociale lagen.
4. Contextgericht	Breed perspectief, inclusief denkend, reflectie op de cliënt in zijn omgeving, visievorming.
5. Gebiedsgericht	'Outreaching' werken, sensitief, vertrouwensrelatie opbouwen, zichtbaar zijn, presentiebenadering.
6. Integraal	Ruimte bieden aan andere perspectieven, sensitief voor andere perspectieven, samenwerken.
7. Maatschappelijk gericht	Keuzes maken (urgentie en belang), reflectie, visievorming, schakelen (praktijk- beleid / onderzoek/ontwikkeling), omgaan met spanning tussen verschillende aspecten van het handelen (bijv. vraaggericht en probleemgericht, individueel belang en maatschappelijk belang).
8. Resultaatgericht	Concrete doelen stellen, projectmanagement (plannen, begroten, organiseren etc.), kostenbewustzijn, concrete resultaten laten zien (als deel van proces).
9. Transparant (naar buiten gericht)	Verantwoording afleggen aan verschillende partijen, reflectie op het eigen handelen, normatieve professionaliteit, switchen/ schakelen/ vertalen tussen niveaus en perspectieven (burgers, eigen beroepsgroep en andere professionals, managers, opdrachtgevers, etc.), verschillende 'talen' spreken, eigen handelingsruimte bewaken, competentieontwikkeling.

De toekomstverkenning concludeert dat er "behoefte is aan meer nabije professionals met een breed perspectief die vooral als netwerker fungeren en als aanspreekpunt voor burgers, vrijwilligers, paraprofessionals en andere professionals. Anderzijds blijft er behoefte aan gespecialiseerde professionals die specifieke kennis en competenties inzetten ten behoeve van bepaalde groepen, vragen en problemen, maar die meer dan nu vaak het geval is hun specialisatie uitoefenen vanuit een bredere invalshoek (als onderdeel van een keten). Het gaat hier niet om twee typen professionals die complementair zijn. Er is eerder sprake van een continuüm waarbij professionals in meer of mindere mate breed werken. De mate waarin is afhankelijk van de aard van de vragen en problemen waarvoor professionals worden ingezet." ¹²

1.5 Kern, werk en werkwijze van het sociaal-agogisch handelen

Sociaal-agogisch handelen is: sociaal + agogisch. ¹³

- *sociaal*: Het sociale domein is heel breed. Het begint bij het individu en eindigt bij maatschappij en politiek. Het sociale doel dat de professional zich stelt is steeds de realisatie van een menswaardig bestaan, in de missie omschreven als *well-being*. Het handelen is gericht op alle facetten van de verhouding van het individu en zijn of haar omgeving (*social work intervenes where people interact with their environments*). Het kan dus zowel gaan om persoonlijke zelfrealisatie als om het realiseren van menswaardige maatschappelijke en culturele verhoudingen.

¹¹ Verwey-Jonker Instituut, *Toekomstverkenning* (2004) p. 60

¹² idem, p. 47.

¹³ naar VTES p. 17-21

- *agogisch*: Agogisch handelen beoogt door middel van interventies, begeleiding etc. dat te realiseren wat binnen de sociale dimensie als optimaal wordt geacht. De interventie beoogt steeds dat de betrokken individuen zelf, samen met anderen, hun situatie maken zoals zij vinden dat deze moet zijn, binnen de kaders van hun eigen en de gegeven contextuele mogelijkheden.

“Sociaal-agogen zijn professioneel betrokken bij alle dimensies van de ontwikkeling en realisatie van sociale waarden van en binnen de samenleving en gericht op optimalisatie van een menswaardig bestaan voor alle leden van de samenleving. Dat brengt met zich mee dat de beroepsbeoefening een fundamenteel normatieve invalshoek heeft. De professional moet permanent ethische afwegingen maken en een verhouding innemen tot wat binnen een bepaalde dimensie kan worden beschouwd als het (optimaal bereikbaar) menswaardige.”¹⁴

Sociaal agogisch handelen kent drie taakgebieden en daaraan gekoppeld een set van competenties.¹⁵

- Taakgebied 1:
Agogisch-vakmatige taken: het ondersteunen van mensen, groepen of samenleving.
Deze taken voeren sociaal-agogen uit in de zes eerder genoemde domeinen van menselijk functioneren
- Taakgebied 2:
Organisatorische en bedrijfsmatige taken: werken in of vanuit een bedrijf of arbeidsorganisatie.
Dit betreft het bijdragen aan het functioneren van een bedrijf of arbeidsorganisatie, waaronder kwaliteitszorg, beleidsontwikkelingen, samenwerking in netwerken, aansturing van medewerkers en vrijwilligers en dergelijke. Het veronderstelt het vermogen tot ondernemend denken en handelen.
- Taakgebied 3:
Professionaliseringstaken: werken aan eigen professionalisering en aan die van de beroepsgroep.
Het werken aan professionaliteit en professionalisering omvat alle taken die bijdragen aan de ontwikkeling van een eigen beroepsidentiteit. Eveneens het vermogen een bijdrage te leveren aan het beroep of de beroepsontwikkeling. Dat gebeurt door signalering van lacunes tussen wat beleidsmatig en politiek wordt beoogd in de werkvelden en de praktijk van alledag waarin niet aan beoogde normen en/of standaarden wordt voldaan. Daarnaast gaat het om onderzoek, innovatie en het ontwerpen van diensten en methodieken voor klanten of klantgroepen.

Kenmerkend voor het eerste taakgebied is het brede scala van het sociaal agogisch handelen, van ‘hulpverlening’ (aanpak van problemen) tot aan ‘dienstverlening’ (ontwikkeling bevorderen). In de andere taakgebieden gaat het vooral om netwerken en multidisciplinair samenwerken (taakgebied 2), om signalering, onderzoek, leren en innoveren (taakgebied 3).

De taakgebieden zijn niet ‘los verkrijgbaar’, maar hangen onderling samen. De uitvoering is ingebed in de organisatorische condities en professionele competenties, andersom geeft de uitvoering informatie terug aan de organisatie en de professional over condities en kwaliteit van handelen. Ook vanuit de andere taakgebieden geldt een verwevenheid.

Het document *Vele takken, één stam* onderscheidt binnen de drie taakgebieden de volgende competenties.

Taakgebied 1:

1. Verkennen, analyseren, definiëren.

De professional is in staat om - samen met doelgroep, opdrachtgever en andere betrokkenen - de kwaliteit van de verschillende sociale dimensies waarin individu, groep en samenleving betrokken zijn, te verkennen, te analyseren en te definiëren; met name in situaties waar de kwaliteit van het bestaan onder druk staat.

¹⁴ VTES p. 19

¹⁵ naar VTES 21-24

2. Sociaal-agogisch handelen in engere zin

Sociaal-agogen zijn in staat tot methodisch handelen in sociaal-agogische contexten en tot het verantwoorden van dat handelen. Het eigene van het methodisch handelen in sociaal-agogische contexten wordt primair gekarakteriseerd door de gerichtheid op zelfregulatie en zelfontwikkeling (empowerment) van cliënt, groep en organisatie.

Taakgebied 2:

3. Werken in en vanuit een bedrijf of organisatie

De organisatorische context van waaruit de sociaal-agoog opereert kan sterk verschillen: van een zelfstandige kleine onderneming tot een grote organisatie met honderden medewerkers. Dát van de sociaal-agoog op een bepaalde wijze functioneren in die context wordt vereist, is evident.

Taakgebied 3:

4. De persoon van de professional als instrument

De sociaal-agoog is in staat een aantal aan de eigen persoonlijkheid verbonden vermogens professioneel in te zetten (nabijheid) op zodanige wijze dat afstand en nabijheid, presentie en interventie worden gecombineerd.

5. Onderzoek ontwikkelen

De sociaal-agoog kan praktijkgericht onderzoek verrichten, gericht op planontwikkeling en beroepsontwikkeling

6. Leren

De sociaal-agoog is in staat tot levenslang leren en het onderhouden van de eigen beroepscompetenties.

Voor de nadere uitwerking en invulling van deze competenties wordt verwezen naar Bijlage 1.

Hoofdstuk 2 Godsdienst-pastoraal werk

In het vorige hoofdstuk is het domein van de sociaal-agogische opleidingen verkend. Nu richt de aandacht zich op één opleiding binnen dat domein, de opleiding Godsdienst Pastoraal Werk. Daarvan komt eerst kort het werkveld aan de orde om vervolgens uitgebreid stil te staan bij de werker, de Hbo-theoloog, zijn missie, taken, kernkwaliteiten en generieke competenties.

2.1 Het werkveld van de Hbo-theoloog

Zoals reeds in de inleiding gesteld leidt de opleiding GPW Hbo-theologen op voor een heel breed werkveld: kerkelijk werk, pastoraat, jeugdwerk, vormingswerk, diaconaat, geestelijk verzorging en levensbeschouwelijke begeleiding, zowel in kerkelijke instellingen als daarbuiten, in instellingen voor zorg en welzijn alsook als vrijgevestigde professionals. De Hbo-theologen zijn in een grote diversiteit aan functies werkzaam en hebben allen gemeenschappelijk dat zij een beroepsopleiding hebben gevolgd waarin religieuze/levensbeschouwelijke en agogische competenties nauw met elkaar verbonden zijn: het gaat steeds om vraagstukken waarin religieus-agogisch (resp. levensbeschouwelijk-agogisch) gehandeld wordt.

2.2 De missie: een professional met diepgang.

De Hbo-theoloog ondersteunt individu, groep of samenleving in het omgaan met religieuze, levensbeschouwelijke en existentiële vragen en stimuleert bij hen aandacht voor zingevingsvragen als dimensie van het leven. Hij doet dat met kennis van de religieuze of levensbeschouwelijke traditie die hij representeert en/of vanuit de eigen identiteit. Dat kan zijn in de vorm van pastorale zorg, intern of extern gerichte verkondiging, diaconaat of educatie, en ook door middel van religieuze vieringen en rituelen.

De inspiratie van waaruit en het geestelijk domein waarop hij werkt vereisen dat hij een *professional met diepgang* is.

De missie van deze professional met diepgang kan, in aansluiting op de generale missie van social work, aldus worden omschreven:

Het werk van de Hbo-theoloog bevordert

*persoonlijke en sociale verandering,
in het bijzonder de groei in (gemeenschappelijke) spiritualiteit en oriëntatie op waarden,*

en draagt aldus bij aan

*verbetering van menselijke relaties,
rust mensen toe en werkt mee aan hun bevrijding,
zodat zij zelf en hun medemensen komen tot een betekenisvol leven
zoals deze bedoeld is in de religieuze, levensbeschouwelijke of kerkelijke tradities en beoogd wordt in de multireligieuze en pluriforme samenleving waarvan zij deel uitmaken.*

De sociaal-agogische professie maakt gebruik van kennis uit theologie en sociale wetenschappen en uit bronnen van spiritualiteit.

Ze intervineert op het punt waar existentiële, levensbeschouwelijke of religieuze vragen van mens en wereld aan de orde zijn.

Waarden en normen, recht en onrecht worden geplaatst in het transcendente perspectief van waaruit de religieus-agogisch professional werkt.

Dit impliceert dat de Hbo-theoloog

- bij de doelen die ze nastreeft (persoonlijke en sociale verandering, toerusting en bevrijding) zich richt op een specifieke invulling van betekenisvol leven van mensen, namelijk zoals deze is gedefinieerd binnen de religieuze, levensbeschouwelijke of kerkelijke tradities waarbinnen of van waaruit wordt gewerkt
- daarbij gebruik maakt van kennis uit de theologie en de sociale wetenschappen, maar ook uit bronnen van spiritualiteit
- daar intervineert waar existentiële, levensbeschouwelijke of religieuze vragen aan de orde zijn
- daarbij waarden en normen, goed en kwaad beoordeelt vanuit een religieus perspectief.

2.3 De kernkwaliteiten van de Hbo-theoloog

Uit de beroepscompetenties van de Hbo-theoloog die in hoofdstuk 3 worden beschreven kunnen de volgende kernkwaliteiten worden gedistilleerd.

Op grond van zijn persoonlijke levensovertuiging is hij

- Religieus sensitief en theologisch onderlegd
- integer en authentiek
- enthousiast en ondersteunend
- communicatief en samenwerkend
- verantwoordelijk en reflexief
- in staat ethisch verantwoord mensen te begeleiden

2.4 De generieke competenties

De Hbo-theoloog heeft een aantal meer generieke competenties ontwikkeld als voorwaarde voor het religieus-agogisch handelen. Zijn beroepscompetenties veronderstellen de volgende generieke competenties:

- kan verband leggen tussen religieuze tradities van zichzelf en van anderen en de actualiteit
- kan maatschappelijke en culturele processen interpreteren en duiden
- kan ethisch verantwoord en integer handelen
- kan contactueel en communicatief handelen
- kan mensen ondersteunen en inspireren
- kan bijeenkomsten voorbereiden en leiden
- kan educatieve processen entameren en begeleiden
- kan delegeren en zelfstandigheid bevorderen
- kan gestructureerd en doelgericht handelen
- kan professioneel en oplossingsgericht handelen

Deze generieke competenties liggen ten grondslag aan en worden verbijzonderd in de opleidingscompetenties, die in het volgend hoofdstuk worden beschreven.

2.5 Werk en werkwijze van de Hbo-theoloog:

In het vorige hoofdstuk zijn zes domeinen van menselijk functioneren genoemd waarop de sociaal-agoog zich kan richten.

De Hbo-theoloog richt zich primair op:

Aspect I: het menselijk bestaan op zich, gericht op existentiële (zin)vragen en bevordering van humaniteit.

Indien hij zich richt op andere aspecten zal dit steeds zijn in relatie tot dit aspect. Daarbij zijn vooral aan de orde:

Aspect IV: het functioneren in de primaire leefsituatie

Aspect V: het functioneren in de sociale omgeving

Aspect VI: het functioneren als lid van de samenleving

Dit sluit overigens niet uit dat in sommige situaties mede aan de orde kunnen zijn:

Aspect II: de vitale levensverrichtingen, gericht op het in stand houden van levensprocessen en het gezond blijven, en

Aspect III: algemene dagelijkse verrichtingen, gericht op de realisatie van alledaagse levensbehoeften.

Het religieus-agogisch handelen is: religieus + agogisch

- *religieus*: het religieuze domein is alles omvattend. Het omvat individu en samenleving, natuur en wereld, heden, verleden en toekomst, ook hun onderlinge verhouding. Kenmerkend voor religie, geloof en levensbeschouwing is dat de werkelijkheid wordt beschouwd in het perspectief van transcendentie. In de

christelijke tradities wordt dit verwoord door schepping, verlossing en vervolmaking. Uiteindelijk doel van het religieus handelen is er de komst van het Koninkrijk Gods. In de Islam onderwerpt de gelovige mens zich aan de islam, wordt aldus een herboren moslim en opent zo voor zichzelf de poorten van genade en vergiffenis. In andere religies wordt de transcendentie weer anders verwoord, maar vrijwel altijd wordt het hele leven en samenleven in het licht daarvan gezien.

- *agogisch*: interventies, begeleiding etc. hebben tot doel datgene te realiseren dat binnen de gegeven religieuze context leidt tot optimale voltooiing van mens en wereld. Die religieuze context kleurt ook de inter-subjectieve en dialogische relaties tussen professional en pastoraal / hulpvrager / betrokkene. De interventie van de professional is erop gericht dat de betrokken individuen zelf, samen met anderen, hun situatie zien, verheleiden en, waar gewenst, veranderen in het licht van hun religieuze opvattingen, binnen de kaders van hun eigen situatie en de gegeven mogelijkheden.

Te midden van zijn collega-agogen neemt de Hbo-theoloog een bijzondere positie in. Kenmerkend voor zijn functioneren is dat hij elke feitelijke of beoogde verandering dient te evalueren vanuit de waarden en normen van de religieuze of levensbeschouwelijke traditie die hij representeert. Voor hem geldt a fortiori wat in het vorige hoofdstuk gezegd is over de sociaal-agoog, namelijk dat deze professioneel betrokken is bij “alle dimensies van de ontwikkeling en realisatie van waarden van en binnen de samenleving en gericht op optimalisatie van een menswaardig bestaan voor alle leden van de samenleving. Dat brengt met zich mee dat de beroepsbeoefening een fundamenteel normatieve invalshoek heeft. De professional moet permanent ethische afwegingen maken en een verhouding innemen tot wat binnen een bepaalde dimensie kan worden beschouwd als het (optimaal bereikbare) menswaardige.”¹⁶

2.6 Drie taakgebieden

In aansluiting op het sociaal-agogisch handelen kent ook het religieus-agogisch handelen drie taakgebieden:

1. *het religieus-agogisch ondersteunen van mensen, groepen of samenleving*

Hier gaat het om het specifieke vakgebied en de bijzondere professionaliteit van de religieus-agogisch professional. Het zijn de specifieke activiteiten die kenmerkend zijn voor zijn beroepsuitoefening.

2. *het werken binnen of vanuit een gemeenschap, instelling of eigen onderneming.*

Het tweede gebied omvat de taken die voortvloeien uit het feit dat de professional werkt in of vanuit een organisatie. Dat kan zowel een kerkelijke als niet-kerkelijke organisatie zijn, een instelling voor zorg en welzijn of een eigen onderneming. Het kan zijn in dienstverband of als vrij gevestigde ondernemer. Steeds zijn er organisatorische, coördinerende en beleidsmatige taken. Veelal wordt er gewerkt met anderen in (multidisciplinaire) samenwerkingsverbanden en/of netwerken.

3. *het werken aan de eigen spiritualiteit en professionalisering en aan die van de beroepsgroep.*

Kenmerkend voor de professionaliteit van de Hbo-theoloog is de spiritualiteit waarop zijn professionaliteit is gebaseerd. Deze zal hij dus steeds verder dienen te ontwikkelen en onderhouden. Daarnaast vereist zijn professionaliteit dat hij zijn vakmanschap verder onderwikkelt, trends en knelpunten signaleert, onderzoek doet en aan innovatie werkt. Dit veronderstelt voortdurende reflectie en levenslang leren.

Taakgebied 1 vormt de kern van het religieus-agogisch handelen.

De beide andere taakgebieden zijn ondersteunend en voorwaardelijk om de activiteiten op dit taakgebied naar behoren te kunnen verrichten.

Het merendeel van zowel de generieke als de specifieke competenties hebben in hoofdzaak betrekking op het eerste taakgebied, het ‘eigenlijke werk’ van de religieus-agoog.

¹⁶ VTES p. 19

Hoofdstuk 3 Opleidingskwalificaties van de Hbo-theoloog

3.1 De opleidingscompetenties

In dit hoofdstuk worden de specifieke kwalificaties beschreven van de Hbo-theoloog op bachelorniveau, onderverdeeld naar de drie taakgebieden

- 1) Religieus-agogisch ondersteunen van mensen, groepen of samenleving
- 2) Werken in of vanuit een gemeenschap, instelling of onderneming
- 3) Werken aan de eigen spiritualiteit en professionaliteit en aan die van de beroepsgroep

De competenties die in dit hoofdstuk worden beschreven zijn in hoofdzaak ontleend aan het document Een Professional met Diepgang, Domeinscompetenties voor de Bachelor of Theology. Ze zijn hier evenwel geordend op basis van de drie taakgebieden binnen het sociaal-agogisch domein en waar nodig aangevuld met competenties die direct voortvloeien uit de eisen die gesteld worden aan de kwaliteit van het hoger beroepsonderwijs en het werken binnen taakgebied twee en drie.

A. Taakgebied 1: De competenties behorend bij het religieus-agogisch handelen

Dit taakgebied kent de volgende competenties:

- 1.1 hermeneutisch competent
- 1.2 pastoraal competent
- 1.3 liturgisch competent
- 1.4 missionair competent
- 1.5 educatief competent
- 1.6 agogisch competent
- 1.7 communicatief competent

1.1 Hermeneutisch competent

Definitie:

Het vermogen om enerzijds de bronnen van de religieuze traditie, gemeenschap en/of organisatie, die hij vertegenwoordigt en anderzijds de mens in zijn huidige context in hun onderlinge betekenisvolle samenhang te vertolken.

Indicatoren:

- a. Legt op methodische wijze verbanden tussen de religieuze traditie en de actuele situatie
- b. Brengt hedendaagse levensbeschouwelijke vragen van mensen in verbinding met de religieuze en levensbeschouwelijke tradities en geeft daaraan een levensbeschouwelijke interpretatie
- c. Duidt maatschappelijke en culturele processen in het licht van de religieuze traditie
- d. Heeft inzicht in de referentiekaders van anderen en betreft zijn eigen geschiedenis en achtergrond zinnig bij de interpretatie van de situatie van anderen
- e. Reflecteert op en geeft uitdrukking aan de betekenis van zijn religieuze traditie voor de huidige cultuur en samenleving

1.2 Pastoraal competent

Definitie:

Het vermogen om mensen, individueel en groepsgewijs, vanuit een contextuele optiek en op hermeneutisch verantwoorde wijze te ondersteunen in het omgaan met religieuze en levensvragen in zeer uiteenlopende situaties.

Indicatoren:

- a. Hanteert het onderscheid tussen een gewoon gesprek, hulpverlening en pastoraat
- b. Initieert pastorale zorg vanuit het zicht op wat nodig is
- c. Hanteert verschillende gesprekstechnieken en stelt adequate pastorale diagnoses

- d. Herkent en hanteert grenzen van eigen bevoegdheid en handelen, en kan op basis van eigen analyse eventueel passend verwijzen naar derden
- e. Heeft inzicht in menselijk gedrag, psychologische en geestelijke processen en heeft oog voor de pastوران in hun context
- f. Gaat integer en ethisch verantwoord om met de pastوران en hun situatie, is nabij en leeft mee maar houdt gepaste professionele afstand
- g. Refereert aan religieuze bronnen en traditie,
- h. Herkent levensvragen en de religieuze en ethische dimensie en kan hierbij begeleiden
- i. Maakt in samenspraak met pastوران gebruik van riten, symbolen en liturgisch/ religieuze handelingen

1.3 Liturgisch competent

Definitie:

Het vermogen om religieuze vieringen en rituelen van verschillende aard en doelstelling gestalte te geven en daarin (mede) voor te gaan.

Indicatoren:

- a. Geeft de liturgie op een passende wijze vorm, aansluitend bij een gegeven context
- b. Overlegt en werkt samen met andere participanten in de vieringen
- c. Put op verantwoorde wijze uit de liturgische traditie
- d. Maakt en houdt een overdenking in voorkomende gevallen
- e. Formuleert passende gebeden en/of teksten
- f. Handelt ritueel gepast en expressief en gaat op een authentieke wijze voor
- g. Verricht liturgische handelingen in het bewustzijn van hun betekenis

1.4 Missionair competent

Definitie:

Het vermogen om de eigen religieuze traditie met anderen te communiceren en uit te dragen en op een open en uitnodigende wijze aanwezig te zijn in de samenleving, ook in een cross-culturele context.

Indicatoren:

- a. Is betrokken op en aanwezig in de samenleving en heeft brede en actuele kennis van maatschappelijke en (multi)culturele ontwikkelingen in plaatselijke en wereldwijde context
- b. Reflecteert vanuit de religieuze traditie op de ontwikkelingen in cultuur en samenleving
- c. Vertolkt op respectvolle wijze de eigen religieuze traditie in het gesprek met anderen
- d. Levert een bijdrage aan een interreligieuze dialoog
- e. Rust mensen toe tot een missionaire houding

1.5 Educatief competent

Definitie:

Het vermogen om een krachtige leeromgeving voor individuen en groepen te creëren en om leer- en vormingsprocessen met levensbeschouwelijke thema's te faciliteren.

Indicatoren:

- a. Formuleert voor diverse individuen en groepen leer- en ontwikkelingsdoelen
- b. Verdiept zich in de beginsituatie van de lerende(n) en herkent religieuze ontwikkelingen en ervaringen en kiest op basis daarvan leerinhoud en werkvormen
- c. Motiveert individuen en groepen in hun religieuze leervragen, daagt hen uit en begeleidt hen waar nodig zodat zij in staat zijn het eigen leer- en vormingsproces te sturen
- d. Staat open voor reflectie en feedback van de lerende(n) en is flexibel in het aanpassen van de leeractiviteiten
- e. Speelt in op groepsdynamische processen

1.6 Agogisch competent

Definitie:

Het vermogen om vanuit de religieuze traditie, gemeenschap en/of organisatie die men vertegenwoordigt op een bewuste, doelgerichte, procesmatige en systematische wijze (samen) te werken aan verandering.

Indicatoren:

- a. Analyseert bestaande situaties en maakt op basis van de analyse een samenhangend ontwerp/plan ter verbetering, dan wel een ontwerp/plan hoe present te zijn indien verbetering niet mogelijk lijkt
- b. Voert op gestructureerde wijze de voorgenomen plannen/activiteiten uit
- c. Stelt evaluatiecriteria op en reflecteert regelmatig op product en proces van uitvoering en toetst het eigen handelen aan vooraf gestelde eisen
- d. Appelleert aan het zelfoplossend vermogen van de pastoranten en maakt mensen bewust van hun situatie.
- e. Gaat op een professionele en oplossingsgerichte wijze om met weerstanden; durft te confronteren en te corrigeren, verzoent en stimuleert
- f. Geeft leiding aan overlegsituaties en besluitvormings- en veranderingsprocessen en speelt daarbij in op groepsdynamische processen

1.7 Communicatief competent

Definitie:

Het vermogen om adequaat en doelgroepgericht te communiceren met individuen, groepen en organisaties zowel mondeling als schriftelijk, verbaal als non-verbaal.

Indicatoren:

- a. Maakt gebruik van symbolen, beelden en voorbeelden om levensbeschouwelijke onderwerpen ter sprake te brengen en uit te leggen
- b. Verstaat en interpreteert signalen van individuen en groepen en vraagt waar nodig om verduidelijking
- c. Kan zich inleven in gedachten, gevoelens en situaties van anderen
- d. Brengt eigen standpunten en beslissingen overtuigend en met enthousiasme onder woorden en legitimeert deze vanuit diverse inzichten, daarbij respect tonend voor de ander
- e. Schrijft heldere teksten met een duidelijke structuur en opbouw
- f. Kiest de juiste communicatie passend bij de doelgroep en maakt daarbij gebruik van informatie- en communicatietechnologie

B. Taakgebied 2: Het werken binnen of vanuit de organisatie

Taakgebied twee telt drie competenties:

- 2.1 organisatorisch competent
- 2.2 competent in samenwerken
- 2.3 competent in leiding geven

2.1 Organisatorisch competent

Definitie:

Het vermogen om zorg te dragen voor de organisatorische zaken die samenhangen met het werken in of vanuit een (kerkelijke) organisatie of instelling

Indicatoren:

- a. Voert met zorg taken uit in en vanuit een organisatie en is daarbij proactief en ondernemend
- b. Levert een bijdrage aan de beheersmatige aspecten van de organisatie, met aandacht en zorg voor personeel, financiën en voorzieningen

- c. Gedraagt zich als lid van een (kerkelijke) organisatie, is loyaal, maakt zich missie, beleid etc. eigen en levert bijdrage aan de uitvoering daarvan
- d. Draagt constructief bij aan het behalen van gemeenschappelijke doelen in groepen en samenwerkingsverbanden
- e. Stimuleert de identiteit van de instelling, gemeente, bisdom of organisatie onder de verantwoordelijkheid waarvan hij werkzaam is
- f. Levert actieve bijdrage aan (vernieuwings)projecten
- g. Begeleidt vrijwilligers en/of en rust hen toe om zelfstandig taken uit te voeren in gemeente, organisatie of instelling
- h. Werkt en rapporteert volgens het kwaliteitsborgingssysteem van de organisatie

2.2 Competent in samenwerken

Definitie:

Het vermogen om adequaat en collegiaal samen te werken met collega's en andere betrokkenen of doelgroepen, zowel binnen als buiten de (kerkelijke of levensbeschouwelijke) organisatie.

Indicatoren:

- a. Initieert intercollegiaal overleg en samenwerking en werkt in teamverband
- b. Kan het beroep van Hbo-theoloog verantwoorden en een collega-professional consulteren of adviseren
- c. Verantwoordt en motiveert de wijze van samenwerking met collega's en andere organisaties en instellingen
- d. Organiseert activiteiten voor verschillende doelgroepen, die diverse opvattingen en de religieuze traditie met elkaar in contact en gesprek brengen en kan zulke interreligieuze ontmoetingen begeleiden
- e. Legt relaties met relevante organisaties, instellingen en individuen, bouwt deze uit, onderhoudt deze en behartigt daarbij de belangen van de te vertegenwoordigende organisatie of gemeenschap
- f. Legt contacten met mensen van buiten de eigen kerk of gemeenschap

2.3 Competent in leiding geven

Definitie:

Het vermogen om individuen (professionals en vrijwilligers), groepen en organisaties te leiden en te begeleiden op levensbeschouwelijk gebied, gericht op het bereiken van gestelde doelen.

Indicatoren:

- a. Draagt verantwoordelijkheid voor en geeft transparant en integer leiding aan geestelijke processen bij individuen en groepen
- b. Is zich bewust van de voorbeeldfunctie die een leider altijd heeft en handelt hier ook naar
- c. Stemt zijn handelen af op de grondslag, tradities en regels van de organisatie of gemeenschap
- d. Ontwikkelt, implementeert en evalueert visie en beleid
- e. Enthousiasmeert en mobiliseert
- f. Delegeert effectief taken met daarbij behorende verantwoordelijkheden

C. Taakgebied 3: Het werken aan eigen professionalisering en die van de beroepsgroep

Tot dit taakgebied behoren de volgende competenties:

- 3.1 Competent in persoonlijke en spirituele ontwikkeling
- 3.2 Competent in professionalisering

3.1 Competent is persoonlijke en spirituele ontwikkeling

Definitie:

Het vermogen om vanuit de eigen spiritualiteit of de spiritualiteit die hij zich heeft eigengemaakt vanuit de religieuze gemeenschap en/of organisatie die hij vertegenwoordigt te reflecteren op attitude, identiteit en handelen in beroepssituaties en om zich persoonlijk en professioneel te ontwikkelen.

Indicatoren:

- a. Toont in leven en werken de volgende kernkwaliteiten:
 - religieus sensitief en theologisch onderlegd
 - integer en authentiek
 - enthousiast en overtuigend
 - communicatief en samenwerkend
 - verantwoordelijk en reflexief
 - in staat ethisch verantwoord mensen te begeleiden
- b. Reflecteert op de religieuze traditie van de stroming of organisatie die hij vertegenwoordigt, bijbehorende geschriften, gebruiken en symbolen en weet die op waarde te schatten
- c. Geeft persoonlijk gestalte aan zijn identiteit, is daarin evenwichtig en handelt op een authentieke, integere en ethisch verantwoorde wijze
- d. Reflecteert op de eigen religieuze en spirituele ontwikkeling
- e. Toont relativiseringsvermogen en kent zijn grenzen

3.2 Competent in professionalisering

Definitie:

Het vermogen om een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van het beroep en de beroepsmethodiek met gebruik van wetenschappelijk onderzoek en praktijkgericht onderzoek

Indicatoren:

- a. Ontwikkelt een visie op het beroep, op basis van theologische inzichten, eigen levensovertuiging en ervaringen in de beroepsuitoefening, passend binnen de religieuze traditie en/of organisatie die hij vertegenwoordigt
- b. Onderzoekt de beroepspraktijk en de voorwaarden voor de beroepsuitoefening en vertaalt de bevindingen in consequenties voor het handelen van zichzelf en van de beroepsgroep.
- c. Draagt bij aan verspreiding van religieus-agogische kennis onder collega's, gemeenten, parochies, instellingen en andere organisaties.

3.2 De Relatie tussen de sociaal-agogische eindkwalificaties en de opleidingscompetenties Godsdienst-pastoraal werk

Hoe verhouden zich de geformuleerde opleidingskwalificaties van de Hbo-theoloog tot die van zijn sociaal-agogische collega's? Onderstaande tabel laat zien dat er naast overeenkomst ook grote verschillen zijn waardoor de specifieke eigenheid van de competenties van de Hbo-theoloog tot uiting komen. Deze betreffen vooral taakgebied 1 en de persoonlijke/spirituele competentie uit taakgebied 3.

Tabel 2. Overzicht sociaal-agogische en religieus-agogische competenties.

Sociaal-agogische eindkwalificaties	Competenties Hbo-theoloog
Taak gebied 1	
1 verkennen, analyseren, definiëren 2 sociaal-agogisch handelen in engere zin	1.1 hermeneutisch competent 1.2 pastoraal competent 1.3 liturgisch competent 1.4 missionair competent 1.5 educatief competent 1.6 agogisch competent 1.7 communicatief competent
Taakgebied 2	
3 werken in/vanuit bedrijf of organisatie	2.1 organisatorisch competent 2.2 competent in samenwerken 2.3 competent in leiding geven
Taakgebied 3	
4 de persoon vd professional als instrument 5 onderzoek ontwikkelen 6 leren	3.1 competent in persoonlijke en spirituele ontwikkeling 3.2 competent in professionalisering

De volgende tabel geeft een overzicht van de manier waarop de sociaal-agogische competenties vervat zijn in de kwalificaties van de religieus-agogisch professional.

Tabel 3. Relaties tussen de sociaal-agogische eindkwalificaties en de opleidingscompetenties Godsdienst-pastoraal werk

	sociaal-agogische eindkwalificaties					
	Taakgebied 1		Taakgeb. 2	Taakgebied 3		
	1. Verkennen, analyseren, definiëren	2. Sociaal-agogisch handelen in engere zin	3. Werken in/vanuit bedrijf of organisatie	4. Persoon vd professional als instrument	5. Onderzoek ontwikkelen	6. Leren
opleidingscompetenties Godsdienst-pastoraal werk						
<i>Taakgebied 1 het religieus-agogisch handelen</i>						
1.1.hermeneutisch competent	1.2 1.4				5.3	
1.2 pastoraal competent	1.4 1.5 1.6	2.1 2.7 2.8 2.10 2.11.2		4.1 4.2 4.3 4.5 4.6		
1.3 liturgisch competent		2.10		4.4.		
1.4 missionair competent	1.4	2.4 2.8			5.3	

1.5 educatief competent	1.4	2.4 2.6 2.10				
1.6 agogisch competent	1.1 1.4	2.1 2.2 2.5 2.6 2.7 2.9 2.10 2.11.1 2.11.2 2.11.3 2.11.4 2.11.5		4.1 4.2 4.3 4.5 4.6	5.3	
1.7 communicatief competent		2.3 2.4 2.11.1				
<i>Taakgebied 2: werken in / vanuit de organisatie</i>						
2.1 organisatorisch competent			3.1 3.2 3.3 3.6 3.7 3.8 3.9			
2.2 competent in samenwerken			3.4 3.10			
2.3 competent in leiding geven			3.2 3.5			
<i>Taakgebied 3: eigen professionalisering en die van de beroepsgroep</i>						
3.1 competent in persoonlijke en spirituele ontwikkeling		2.11.6		4.1 4.2 4.3 4.4 4.5 4.6	5.1	6.1 6.2
3.2 competent in professionalisering	1.3				5.1 5.2 5.3	6.1 6.2

Hoofdstuk 4. De body of knowledge van de opleiding Godsdienst-pastoraal werk

Aan het kennisniveau van de professional worden steeds hogere eisen gesteld.

Bij de invoering van het competentiegericht onderwijs is de vraag gesteld of deze vorm van onderwijs wel voldoende ruimte laat voor het aanbrengen van een grondige kennisbasis voor het professionele handelen. Dit heeft ertoe geleid dat voor alle hbo-opleidingen opnieuw afspraken worden gemaakt over het vereiste kennisniveau.

In het beleidsdocument *Kwaliteit als opdracht* van de HBO-raad (2009: 16) worden aan een afgestudeerde bachelor de volgende eisen gesteld:

*“De standaard houdt in dat een opleiding tot hbo-bachelor er voor zorg dient te dragen dat studenten een **gedegen theoretische basis** verkrijgen, dat zij het **onderzoekend vermogen** verwerven dat hen in staat stelt om bij te kunnen dragen aan de ontwikkeling van het beroep, dat zij over voldoende **professioneel vakmanschap** beschikken, en tenslotte de **beroepsethiek en maatschappelijke oriëntatie** ontwikkelen die past bij een verantwoordelijke professional. En vanzelfsprekend is de internationale dimensie onderdeel van elk onderdeel van deze standaard.”*

In de onderhavige beschrijving van de grondlijnen van de body of knowledge komt met name de ‘theoretische basis’ aan de orde. De verdere uitwerking van de body of knowledge vindt plaats in een project ‘Kennisbasis GPW’ dat in 2011 zal worden afgerond.

De beroepskennis van de Hbo-theoloog heeft wortels in twee wetenschappelijke domeinen.

In de eerste plaats het domein van de religie en in de tweede plaats de kennis die beschikbaar is over het agogisch handelen. De Hbo-theoloog dient een grondige kennis te hebben van theologie en religiewetenschap en daarnaast voldoende kennis te bezitten van de sociale wetenschappen. Die twee pijlers vormen samen het fundament onder de beroepskennis.

In het document *Vele takken, één stam* is voor de sociaal-agogische opleidingen een eerste aanzet gegeven tot een opsomming van kennisgebieden waarvan een professioneel sociaal-agoog minstens kennis genomen moet hebben.¹⁷

Het betreft de kennisgebieden:

- Systeemtheorie (in communicatietheorie en interactie tussen personen)
- agogiek
- biologie/geneeskunde/gezondheidskunde
- psychologie en psychiatrie
- (ortho)pedagogie en socialisatietheorie
- Sociologie
- Levensbeschouwing, ethiek en filosofie
- Culturele antropologie
- Economie, recht
- Maatschappijleer en recht
- Kunsttheorie

Het spreekt voor zich dat niet alle vakkennis uit deze gebieden voor alle sociaal-agogische beroepen in dezelfde mate relevant en vereist is. Zo zal voor de opleiding GPW bijvoorbeeld het kennisgebied filosofie een grotere relevantie hebben dan biologie of recht. Bij andere kennisgebieden zal GPW een bijzonder accent leggen. Zo zal het kennisgebied pedagogie zich in het bijzonder richten op de godsdienstpedagogiek.

¹⁷ *Vele takken, één stam*, p. 31-32

Voor het domein religie binnen de kennisbasis worden nog afspraken gemaakt over de kennisgebieden en hun invulling. Het is aannemelijk dat de volgende kennisgebieden niet zullen ontbreken:

- Algemene inleiding in theologie en religiewetenschap
- Godsdiensten en levensbeschouwingen, in het bijzonder Christendom en Islam
- Heilige geschriften, zoals met name de Bijbel en de Koran
- Exegese en hermeneutiek
- Spiritualiteit, catechese, liturgie, pastoraat en gemeenteopbouw
- Filosofie en ethiek
- Geschiedenis van cultuur, godsdienst, kerk en kunst

Daarbinnen zullen de hogescholen die de opleiding GPW uitvoeren, zorgen voor een eigen accent en inkleuring.

Het vermogen om zijn kennis op een doelmatige manier in de praktijk over te dragen, maakt iemand tot een goede professional.. De opbouw van beroepskennis begint tijdens de opleiding. De aldaar verworven kennis is een weldoordachte selectie uit het wetenschappelijke fundament, gerelateerd aan de actuele beroepspraktijk. Deze selectie is de kennisbasis van de opleiding GPW. Die basis wordt vastgelegd in de bekwaamheidseisen en het curriculum van de opleiding. Deze eisen beschrijven het minimumniveau van kennis waarover de professional moet beschikken om startbekwaam verklaard te worden. Tijdens zijn loopbaan moet hij zijn kennis en vaardigheden, zowel op het domein van de religie als van het agogisch handelen, via bij- en nascholing op peil houden. De beschrijving van de kennisbasis vormt de eerste schakel tussen theorie en praktijk.

Hoofdstuk 5. Het niveau van de opleidingskwalificaties GPW

De beschreven opleidingscompetenties voor GPW refereren aan de generieke opleidingskwalificaties voor hbo-opleidingen welke zijn opgesteld door de commissie Franssen. Daarbij beogen zij te voldoen aan de eisen die geformuleerd zijn in de zgn. Dublin-descriptoren welke in Europees verband zijn opgesteld voor het hoger onderwijs. De Dublin-descriptoren zijn algemene internationale beschrijvingen voor het eindniveau van het bachelor- en masteronderwijs. Dit maakt het mogelijk om opleidingen internationaal te vergelijken. In het kader van accreditatie dienen hbo-opleidingen aan te tonen hoe zij voldoen aan de eisen van de Dublin-descriptoren.

De competenties, beschreven in hoofdstuk 3, kunnen naar inhoud zowel op bachelor- als op master-niveau gerealiseerd worden. Daartoe dienen de indicatoren voorzien te worden van een specifiek bekwaamheidsniveau.

Deze zijn in dit document nog niet voor elke competentie afzonderlijk aangegeven. Dit dient te geschieden in het programma van de hogeschool die de opleiding GPW uitvoert.

Hier volgt slechts in algemene zin een niveau-aanduiding.

Deze is enerzijds ontleend aan de beroepenstructuur in het sociaal-agogisch werk¹⁸. Voor het niveau van afgestudeerden in het hoger beroepsonderwijs is niveau C (Ontwerpen en uitvoeren) en D (Regie voeren) aan de orde. De niveaus hebben betrekking op:

- De mate van zelfstandigheid
- De mate van complexiteit
- De mate van verantwoordelijkheid
- Het toepassen in uiteenlopende situaties

Anderzijds geven de Dublin descriptoren aan, aan welke eisen de afgestudeerden op het bachelor- en master-niveau dienen te voldoen wat betreft

- Kennis en inzicht
- Toepassen van kennis en inzicht
- Oordeelsvorming
- Communicatie
- Leervaardigheden

¹⁸ Zie Klaar voor de toekomst, 2006

Tabel 2 Niveau-aanduiding afgestudeerden op bachelor- en masterniveau

Niveau-indicatie uit de beroepstructuur social work	Dublin: descriptor voor het niveau van bachelor	Dublin: descriptor voor het niveau van master
Niveau C: ontwerpen en uitvoeren	Kennis en inzicht Heeft aantoonbare kennis van en inzicht in een vakgebied, waarbij wordt voortgebouwd op het niveau bereikt in het voortgezet onderwijs, dat vervolgens wordt overtroffen; functioneert doorgaans op een niveau waarop met ondersteuning van gespecialiseerde handboeken, enige aspecten voorkomen waarvoor kennis van de laatste ontwikkelingen in het vakgebied vereist is.	Kennis en inzicht Heeft aantoonbare kennis en inzicht, gebaseerd op de kennis en het inzicht op het niveau van Bachelor en die deze overtreffen en/of verdiepen, alsmede een basis of een kans bieden om een originele bijdrage te leveren aan het ontwikkelen en/of toepassen van ideeën, vaak in onderzoeksverband.
Zelfstandigheid voert opdrachten zelfstandig uit		
Transfer past kennis en vaardigheden toe in uiteenlopende werksituaties		
Complexiteit bedenkt creatieve oplossingen binnen en buiten de eigen werksituatie	Toepassen kennis en inzicht Is in staat om zijn/haar kennis en inzicht op dusdanige wijze toe te passen, dat dit een professionele benadering van zijn/haar werk of beroep laat zien, en beschikt verder over competenties voor het opstellen en verdiepen van argumentaties en voor het oplossen van problemen op het vakgebied.	Toepassen kennis en inzicht Is in staat om kennis en inzicht en probleemoplossende vermogens toe te passen in nieuwe of onbekende omstandigheden binnen een bredere (of multidisciplinaire) context die gerelateerd is aan het vakgebied; is in staat om kennis te integreren en met complexe materie om te gaan.
Verantwoordelijkheid is aanspreekbaar op het eigen beroepsmatig handelen en de gevolgen daarvan	Oordeelsvorming Is in staat om relevante gegevens te verzamelen en te interpreteren (meestal op het vakgebied) met het doel een oordeel te vormen dat mede gebaseerd is op het afwegen van relevante sociaal maatschappelijke, wetenschappelijke of ethische aspecten.	Oordeelsvorming Is in staat om oordelen te formuleren op grond van onvolledige of beperkte informatie en daarbij rekening te houden met sociaal-maatschappelijke en ethische verantwoordelijkheden, die zijn verbonden aan het toepassen van de eigen kennis en oordelen.
Niveau D: regie voeren (master-niveau)		
Zelfstandigheid voert regie op het uitvoeren van opdrachten		
Transfer vertaalt kennis en vaardigheden naar een aanpak met andere disciplines	Communicatie Is in staat om informatie, ideeën en oplossingen over te brengen op een publiek, bestaande uit specialisten en niet-specialisten.	Communicatie Is in staat om conclusies, alsmede de kennis, motieven en overwegingen die hieraan ten grondslag liggen, duidelijk en ondubbelzinnig over te brengen op een publiek van specialisten of niet-specialisten.
Complexiteit bedenkt creatieve oplossingen binnen en buiten de eigen werksituatie		
Verantwoordelijkheid is aanspreekbaar op de aanpak, de coördinatie, de continuïteit en op het resultaat	Leervaardigheden Bezit de leervaardigheden die noodzakelijk zijn om een vervolgstudie aan te gaan die een hoog niveau van autonomie veronderstelt	Leervaardigheden Bezit de leervaardigheden die hem of haar in staat stellen een vervolgstudie aan te gaan met een grotendeels zelfgestuurd of autonoom karakter.

De volgende tabel laat zien hoe en waar de Dublin-descriptoren terug te vinden zijn in de definitie van en de indicatoren behorende bij de competenties van de Hbo-theoloog. De hogescholen concretiseren deze dekking verder op basis van hun eigen profilering.

Tabel 3 Koppeling competenties aan Dublin Descriptoren 19

Competenties	Dublin Descriptoren				
	kennis en inzicht	Toepassen kennis en inzicht	Oordeelsvorming	Communicatie	Leervaardigheden
Taakgebied 1 <i>het religieus-agogisch handelen</i>					
1.1 hermeneutisch competent					
1.2 pastoraal competent					
1.3 liturgisch competent					
1.4 missionair competent					
1.5 educatief competent					
1.6 agogisch competent					
1.7 communicatief competent					
Taakgebied 2: <i>werken in / vanuit de organisatie</i>					
2.1 organisatorisch competent					
2.2 competent in samenwerken					
2.3 competent in leiding geven					
Taakgebied 3: <i>eigen professionalisering en die van de beroepsgroep</i>					
3.1 competent in persoonlijke en spirituele ontwikkeling					
3.2 competent in professionalisering					

¹⁹ Velden waarop sprake is van expliciet verband zijn gearceerd.

De eis van leervaardigheid betreft vooral taakgebied 3, maar ook de competenties behorend bij de twee andere taakgebieden. Daarom zijn de betrokken velden bij deze taakgebieden licht gearceerd.

Besluit

Het Landelijk Overleg Opleidingen Godsdienst-pastoraal werk heeft de opdracht tot herformulering van het opleidingsprofiel *Een professional met diepgang* (2006) laten uitvoeren door een werkgroep uit haar midden. Daarbij was de taakstelling om het opleidingsprofiel te verbinden met het domeinprofiel *Vele takken één stam* (2008) en met de strategische agenda van de Hbo-raad *Kwaliteit als opdracht* (2009).

De uitkomsten van deze herformulering is na bespreking in het LOO en daaruit voortvloeiende bijstelling, voorgelegd aan het brancheoverleg Hbo-theologie. De daaruit voortvloeiende aanbevelingen zijn in het LOO besproken en verwerkt.

In opdracht van het LOO is in 2010 een werkgroep van start gegaan om de in dit document op hoofdlijnen beschreven kennisbasis uit te werken naar een kennisbasis die sturend zal zijn voor de opleidingen die deelnemen aan het LOO. De uitkomsten van deze werkgroep worden medio 2011 verwacht.

Het LOO heeft daarmee formeel en materieel voldaan de taakstelling van de Hbo-raad en het SAC HSAO om de eigen opleidingscompetenties te verbinden met de door de Hbo-raad vastgestelde beleids- en domeindocumenten.

Het onderhavige document zal vanaf september 2011 fungeren als het sturend document voor de opleidingen die deelnemen aan het LOO.

De leden van het LOO spreken de wens uit dat dit document zegenrijk zal werken voor de opleidingen en de versterking van de professionele kwaliteit van afgestudeerde Hbo-theologen.

Ede, maart 2011.

Drs. L. van Hoorn,
Voorzitter

Dr. P.I.M. de Haan
secretaris

Christelijke Hogeschool Ede
Christelijke Hogeschool Windesheim
Cursus Godsdienst Onderwijs
Fontys Hogeschool Theologie Levensbeschouwing
Gereformeerde Hogeschool
Hogeschool Inholland
Noordelijke Hogeschool Leeuwarden

Bijlage 1 Sociaal-agogische eindkwalificaties.

Bron: *Vele takken, één stam. Kader voor de hogere sociaal-agogische opleidingen.*

Hoofdstuk 3 Naar sociaal-agogische eindkwalificaties

In het vorige hoofdstuk zijn de sociaal-agogische competenties beargumenteerd volgens een theoretisch model: vanuit een breed gedeeld mission statement via onder meer een bepaling van domeinen van menselijk functioneren naar een drietal taakgebieden. In algemene termen is daarmee aangegeven over welke competenties een professionele sociaal-agoog in zijn beroepspraktijk moet kunnen beschikken. Dit hoofdstuk kleurt het plaatje verder in door - verdeeld over de drie taakgebieden - in totaal zes clusters van competenties te benoemen. De sociaal-agogische opleidingen kunnen daarop insteken door aan te geven hoe ze hun afgestudeerden voor die competenties kwalificeren.

De zes clusters zijn:

1. Verkennen, analyseren, definiëren;
2. Sociaal-agogisch handelen in engere zin;
3. Werken in en vanuit een bedrijf of organisatie;
4. De persoon van de professional als instrument;
5. Onderzoek ontwikkelen;
6. Leren.

Welke competenties bevatten deze clusters? Het antwoord daarop staat hieronder.

3.1 Verkennen, analyseren, definiëren

De professional is in staat om - samen met doelgroep, opdrachtgever en andere betrokkenen - de kwaliteit van de verschillende sociale dimensies waarin individu, groep en samenleving betrokken zijn, te verkennen, te analyseren en te definiëren; met name in situaties waar de kwaliteit van het bestaan onder druk staat.

Dit vraagt dat de professional tenminste:

- 1.1 een beargumenteerde, breed reikende visie heeft op wat voor hem of haar de sociale dimensie in de verschillende aangetroffen situaties inhoudt en dat hij of zij steeds in staat is deze visie verder te ontwikkelen in samenwerking met doelgroep en opdrachtgever;
- 1.2 in staat is zich bewust te maken van eigen sociale en culturele waarden en die van anderen in de verschillende situaties en in staat is deze in de overwegingen te betrekken;
- 1.3 in staat is tot het maken van ethische afwegingen en tot het verantwoorden ervan in situaties waar het sociale onder druk staat;
- 1.4 in het algemeen kennis heeft van en inzicht heeft in interpersoonlijke en maatschappelijke verhoudingen ten behoeve van het sociaal-agogisch handelen en in het bijzonder daarbij steeds in staat is tot het opsporen van in concrete situaties benodigde kennis, informatie, objectieve en subjectieve gegevens. Hij of zij kan deze gegevens verwerken tot een ontwikkelingsperspectief. Het gaat hierbij om de verwerving van zowel feitelijke gegevens als bewust maken van beleving, behoeften, vermogens en mogelijkheden tot participatie van individuen en groepen;
- 1.5 zodanig kan handelen dat ontwikkelingsmogelijkheden van cliënten, groepen en organisaties binnen maatschappelijke mogelijkheden in de verschillende dimensies worden aangesproken;
- 1.6 zicht heeft op maatschappelijke kansen en mogelijkheden, deze kan handhaven, reductie kan voorkomen en deze kansen kan uitbreiden ten behoeve van individuele mogelijkheden.

De ontwikkeling van deze competentie beoogt een professional die gericht is op het bijdragen aan de realisatie van een menswaardig bestaan en die in staat is daar rekenschap van af te leggen in zijn of haar professioneel handelen.

3.2 Sociaal-agogisch handelen in engere zin

Sociaal-agogen zijn in staat tot methodisch handelen in sociaal-agogische contexten en tot het verantwoorden van dat handelen. Het eigene van het methodisch handelen in sociaal-agogische contexten wordt primair gekarakteriseerd door de gerichtheid op zelfregulatie en zelfontwikkeling (empowerment) van cliënt, groep en organisatie.

De professional:

- 2.1 is in staat zich steeds te richten op individu, omgeving en systeem in hun wederzijdse samenhang en beïnvloeding;
- 2.2 is in staat zich te richten op geldende normatieve invalshoeken;
- 2.3 is in staat zich te richten op zowel resultaat (ontwikkeling zelfregulatie en leefomstandigheden) als proces;
- 2.4 is in staat tot het dialogisch en wederkerig benaderen van de doelgroep in zijn of haar context;
- 2.5 is in staat zich te richten op culturele en maatschappelijke participatie en op identiteitsvorming;
- 2.6 is in staat tot methodisch handelen binnen het spectrum van de diverse sociaal-agogische handelingsvormen (verzorgen, behandelen, hulpverlenen, ondersteunen, begeleiden, faciliteren, adviseren, signaleren, opvoeden, leren, ontwikkelen, initiëren, bevestigen, present zijn);
- 2.7 is in staat tot handelen conform wat binnen zijn of haar professie als regulatieve cyclus wordt beschouwd en kan daarbij, afhankelijk van de situatie, op verschillende punten aanvangen. Het handelen is doelgericht, planmatig handelen;
- 2.8 is in staat om leiding te geven en te nemen bij het maken van verbinding tussen analyse en diagnose van sociaal-agogische problematieken en uitdagingen en het ontwerpen, uitvoeren en evalueren van een sociaal (muzisch-)agogisch handelings- en/of begeleidingsplan;
- 2.9 is in staat het sociaal-agogisch perspectief optimaal te realiseren, ook/juist in situaties/contexten waar dit perspectief onder druk staat;
 - 2.9.1 van disciplineren naar ontwikkelen;
 - 2.9.2 van fysieke gerichtheid naar ontwikkeling;
- 2.10 is in staat tot het verantwoorden van het methodisch handelen;
- 2.11 heeft een aantal meer generieke competenties ontwikkeld als voorwaarde voor het sociaal-agogisch handelen;
 - 2.11.1 kan contactueel en communicatief handelen;
 - 2.11.2 kan vraag- en oplossingsgericht handelen;
 - 2.11.3 kan doel- en resultaatgericht handelen;
 - 2.11.4 kan ondernemend en innovatief handelen;
 - 2.11.5 kan inzichtelijk en verantwoord handelen;
 - 2.11.6 kan professioneel en kwaliteitsgericht handelen.

Sociaal-agogisch handelen is specifiek methodisch handelen gericht op de versterking van het vermogen tot zelfregulering, tot zelfontwikkeling van cliënt, groep, organisatie, samenleving.

3.3 Werken in en vanuit een bedrijf of organisatie

De organisatorische context van waaruit de sociaal-agoog opereert kan sterk verschillen: van een zelfstandige kleine onderneming tot een grote organisatie met honderden medewerkers. Dát van de sociaal-agoog op een bepaalde wijze functioneren in die context wordt vereist, is evident. Wij geven hier de voornaamste kwaliteiten.

De professional:

- a. kan ondernemend denken en handelen, zowel in een eigen bedrijf als binnen een organisatie;
- b. kan vanuit sociaal-agogisch perspectief kritisch beleidsmatig opereren binnen een organisatie of bedrijf en meedenken over doelen en strategie;
- c. kan als medewerker functioneren vanuit de doelstellingen en het beleid van de organisatie;
- d. kan (multidisciplinair) samenwerken met andere medewerkers, zowel vakgenoten als andere beroepsbeoefenaars, zowel professionals als vrijwilligers;
- e. kan (bege)leiding geven aan andere medewerkers;
- f. kan in rapportages verantwoording afleggen;
- g. kan een bijdrage leveren aan het beleid van organisatie of bedrijf;
- h. kan materiële voorzieningen/accommodaties beheren;
- i. kan een bijdrage leveren aan de kwaliteitszorg van organisatie of bedrijf;
- j. kan (professionele) relaties met derden ontwikkelen.

3.4 De persoon van de professional als instrument

In het sociaal-agogisch handelen is steeds een aantal meer persoonlijke kwaliteiten van de werker méé in het geding ten behoeve van de versterking van het zelfregulatieve vermogen van de cliënt, groep en/of organisatie.

Dat brengt met zich mee dat de sociaal-agoog in staat is een aantal aan de eigen persoonlijkheid verbonden vermogens professioneel in te zetten (nabijheid) op zodanige wijze dat afstand en nabijheid, presentie en interventie worden gecombineerd.

Concreet betekent dat, dat de professional:

- 4.1 betrokken is;
- 4.2 empatisch is;
- 4.3 assertief is;
- 4.4 representatief is;
- 4.5 integer is;
- 4.6 professionele macht en verantwoordelijkheid kan hanteren.

3.5 Onderzoek ontwikkelen

De sociaal-agoog kan praktijkgericht onderzoek verrichten, gericht op planontwikkeling en beroepsontwikkeling. Hij of zij:

- 5.1 kan reflecteren op het eigen handelen vanuit theoretische en normatieve kaders van het beroepshandelen;
- 5.2 kan onderzoek doen naar de eigen beroepsuitoefening en de uitkomsten vertalen naar consequenties voor het beroepshandelen;
- 5.3 kan veranderingen in de samenleving signaleren en deze vertalen in consequenties voor het professioneel handelen.¹¹

3.6 Leren

De sociaal-agoog is in staat tot levenslang leren en het onderhouden van de eigen beroepscompetenties. Hij of zij is in staat tot en voelt zich verantwoordelijk voor:

- 6.1 handelen vanuit een eigen beroepsidentiteit;
- 6.2 het blijvend ontwikkelen van een eigen professionaliteit en van deskundigheid aan de hand van concepten, theorieën en praktijken in het professioneel handelen.

Bijlage 2 De Competenties van de Bachelor of Theology uit *Een professional met Diepgang*.

Onderstaande negen competenties vormen samen het domeincompetentieprofiel voor de Bachelor of Theology. Elke competentie is onderscheiden in een definitie en gedragsindicatoren.

3.1 Hermeneutische competentie

Definitie:

Het vermogen om enerzijds de bronnen van de religieuze traditie, gemeenschap en/of organisatie, die hij/zij vertegenwoordigt en anderzijds de mens in zijn huidige context in hun onderlinge betekenisvolle samenhang te vertolken.

Indicatoren:

- a. Legt op methodische wijze verbanden tussen de religieuze traditie en de actuele situatie
- b. Brengt hedendaagse levensbeschouwelijke vragen van mensen in verbinding met de religieuze traditie en geeft daaraan een levensbeschouwelijke interpretatie
- c. Duidt maatschappelijke en culturele processen in het licht van de religieuze traditie
- d. Heeft inzicht in de referentiekaders van anderen en betreft zijn/haar eigen geschiedenis en achtergrond zinvol bij de interpretatie van de situatie van anderen
- e. Reflecteert op en geeft uitdrukking aan de betekenis van zijn/haar religieuze traditie voor de huidige cultuur en samenleving

3.2 Pastorale competentie

Definitie:

Het vermogen om mensen, individueel en groepsgewijs, vanuit een contextuele optiek en op hermeneutisch verantwoorde wijze te ondersteunen in het omgaan met religieuze en levensvragen in zeer uiteenlopende situaties.

Indicatoren:

- a. Hanteert het onderscheid tussen een gewoon gesprek, hulpverlening en pastoraat
- b. Initieert pastorale zorg vanuit het zicht op wat nodig is
- c. Hanteert verschillende gesprekstechnieken en stelt adequate pastorale diagnoses
- d. Herkent en hanteert grenzen van eigen bevoegdheid en handelen, en kan op basis van eigen analyse eventueel passend verwijzen naar derden
- e. Heeft inzicht in menselijk gedrag, psychologische en geestelijke processen en heeft oog voor de pastوران in hun context
- f. Gaat integer en ethisch verantwoord om met de pastوران en hun situatie, is nabij en leeft mee maar houdt gepaste professionele afstand
- g. Refereert aan religieuze bronnen en traditie, appelleert aan het zelfoplossend vermogen van de pastوران en maakt mensen bewust van hun situatie.
- h. Herkent levensvragen en de religieuze en ethische dimensie en kan hierbij begeleiden
- i. Maakt in samenspraak met pastوران gebruik van riten, symbolen en liturgisch/religieuze handelingen

3.3 Liturgische competentie

Definitie:

Het vermogen om religieuze vieringen en rituelen van verschillende aard en doelstelling gestalte te geven en daarin (mede) voor te gaan.

Indicatoren:

- a. Geeft de liturgie op een passende wijze vorm, aansluitend bij een gegeven context
- b. Overlegt en werkt samen met andere participanten in de vieringen
- c. Put op verantwoorde wijze uit de liturgische traditie
- d. Maakt en houdt een overdenking in voor komende gevallen
- e. Formuleert passende gebeden
- f. Handelt ritueel gepast en expressief en gaat op een authentieke wijze voor
- g. Verricht liturgische handelingen in het bewustzijn van hun betekenis

3.4 Missionaire competentie

Definitie:

Het vermogen om de eigen religieuze traditie met anderen te communiceren en uit te dragen en op een open en uitnodigende wijze aanwezig te zijn in de samenleving, ook in een cross-culturele context.

Indicatoren:

- a. Is betrokken op en aanwezig in de samenleving en heeft brede en actuele kennis van maatschappelijke en (multi)culturele ontwikkelingen in plaatselijke en wereldwijde context
- b. Reflecteert vanuit de religieuze traditie op de ontwikkelingen in cultuur en samenleving
- c. Organiseert activiteiten voor verschillende doelgroepen, die diverse opvattingen en de religieuze traditie met elkaar in contact en gesprek brengen
- d. Vertolkt op respectvolle wijze de eigen religieuze traditie in het gesprek met anderen
- e. Legt contacten met mensen van buiten de eigen kerk of gemeenschap
- f. Levert een bijdrage aan een interreligieuze dialoog
- g. Rust mensen toe tot een missionaire houding

3.5 Educatieve competentie

Definitie:

Het vermogen om een krachtige leeromgeving voor individuen en groepen te creëren en om leer- en vormingsprocessen met levensbeschouwelijke thema's te faciliteren.

Indicatoren:

- a. Formuleert voor diverse individuen en groepen leer- en ontwikkelingsdoelen
- b. Verdiept zich in de beginsituatie van de lerende(n) en herkent religieuze ontwikkelingen en ervaringen en kiest op basis daarvan leerinhoud en werkvormen
- c. Motiveert individuen en groepen in hun religieuze leervragen, daagt hen uit en begeleidt hen waar nodig zodat zij in staat zijn het eigen leer- en vormingsproces te sturen
- d. Staat open voor reflectie en feedback van de lerende(n) en is flexibel in het aanpassen van de leeractiviteiten
- e. Speelt in op groepsdynamische processen
- f. Rust vrijwilligers en/of professionals toe om zelfstandig taken uit te voeren in gemeente, organisatie of instelling

3.6 Agogische competentie

Definitie:

Het vermogen om vanuit de religieuze traditie, gemeenschap en/of organisatie die men vertegenwoordigt op een bewuste, doelgerichte, procesmatige en systematische wijze (samen) te werken aan verandering.

Indicatoren:

- a. Analyseert bestaande situaties en maakt op basis van de analyse een samenhangend ontwerp/plan ter verbetering
- b. Voert op gestructureerde wijze de voorgenomen plannen/activiteiten uit
- c. Stelt evaluatiecriteria op en reflecteert regelmatig op product en proces van uitvoering en toetst het eigen handelen aan vooraf gestelde eisen
- d. Draagt constructief bij aan het behalen van gemeenschappelijke doelen in groepen en samenwerkingsverbanden
- e. Verantwoordt en motiveert de wijze van samenwerking met collega's en andere organisaties en instellingen
- f. Stimuleert de identiteit van instelling, gemeente, bisdom of organisatie onder de verantwoordelijkheid waarvan hij/zij werkzaam is
- g. Legt relaties met relevante organisaties, instellingen en individuen, bouwt deze uit, onderhoudt deze en behartigt daarbij de belangen van de te vertegenwoordigende organisatie of gemeenschap

3.7 Leiderschap

Definitie:

Het vermogen om individuen (professionals en vrijwilligers), groepen en organisaties te leiden en te begeleiden op levensbeschouwelijk gebied, gericht op het bereiken van gestelde doelen.

Indicatoren:

- a. Draagt verantwoordelijkheid voor en geeft transparant en integer leiding aan geestelijke processen bij individuen en groepen
- b. Is zich bewust van de voorbeeldfunctie die een leider altijd heeft en handelt hier ook naar
- c. Stemt zijn/haar handelen af op de grondslag, tradities en regels van de organisatie of gemeenschap
- d. Gaat op een professionele en oplossingsgerichte wijze om met weerstanden; durft te confronteren en te corrigeren, verzoent en stimuleert
- e. Ontwikkelt, implementeert en evalueert visie en beleid
- f. Geeft leiding aan overlegsituaties en besluitvormings- en veranderingsprocessen en speelt daarbij in op groepsdynamie
- g. groepsdynamische processen
- g. Enthousiasmeert en mobiliseert
- h. Delegeert effectief taken met daarbij behorende verantwoordelijkheden

3.8 Communicatie

Definitie:

Het vermogen om adequaat en doelgroepgericht te communiceren met individuen, groepen en organisaties zowel mondeling als schriftelijk, verbaal als non-verbaal.

Indicatoren:

- a. Maakt gebruik van symbolen, beelden en voorbeelden om levensbeschouwelijke onderwerpen ter sprake te brengen en uit te leggen
- b. Verstaat en interpreteert signalen van individuen en groepen en vraagt waar nodig om verduidelijking
- c. Leeft zich in in gedachten, gevoelens en situaties van anderen
- d. Brengt eigen standpunten en beslissingen overtuigend en met enthousiasme onder woorden en legitimeert deze vanuit diverse inzichten, daarbij respect tonend voor de ander
- e. Schrijft heldere teksten met een duidelijke structuur en opbouw
- f. Kiest de juiste communicatie passend bij de doelgroep en maakt daarbij gebruik van informatie- en communicatietechnologie

3.9 Persoonlijke competentie

Definitie:

Het vermogen om vanuit de eigen spiritualiteit of de spiritualiteit die hij/zij zich heeft eigengemaakt vanuit de religieuze gemeenschap en/of organisatie die hij/zij vertegenwoordigt te reflecteren op attitude, identiteit en handelen in beroepssituaties en om zich persoonlijk en professioneel te ontwikkelen.

Indicatoren:

- a. Analyseert het eigen functioneren en heeft daardoor een goed beeld van zijn/haar competenties en blijft planmatig werken aan de ontwikkeling hiervan
- b. Ontwikkelt een visie op het beroep, op basis van theologische inzichten, eigen levensovertuiging en ervaringen in de beroepsuitoefening, passend binnen de religieuze traditie en/of organisatie die hij/zij vertegenwoordigt
- c. Reflecteert op de religieuze traditie van de stroming of organisatie die hij/zij vertegenwoordigt, bijbehorende geschriften, gebruiken en symbolen en weet die op waarde te schatten
- d. Geeft persoonlijk gestalte aan zijn/haar identiteit, is daarin evenwichtig en handelt op een authentieke, integere en ethisch verantwoorde wijze
- e. Reflecteert op de eigen religieuze en spirituele ontwikkeling
- f. Toont relativiseringsvermogen en kent zijn/haar grenzen
- g. Verantwoordt zijn/haar gemaakte keuzes

Gebruikte literatuur

1. Een Professional met Diepgang. Domeincompetenties voor de Bachelor of Theology, in 2006 opgesteld door het Landelijk Overleg van Opleidingen (LOO) Godsdienst Pastoraal Werk (GPW)
2. Vele Takken, één stam (VTES). Kader voor de hogere sociaal-agogische opleidingen / Profilering sociaal-agogische opleidingen, in 2008 opgesteld in opdracht van de Sectorraad Hoger Sociaal Agogisch Onderwijs van de HBO-Raad. 2008, SPW Amsterdam
3. H. Geertsema, De sociaal-agogische stam en de theologische professional. Discussienotitie VTES en PmD, Zwolle maart 2009
4. De hbo-theoloog in beeld, landelijk onderzoek naar arbeidsmarkt godsdienst pastoraal werkers, Ede 2008
5. Vergelijking LOO-Competenties met profilering sociaal-agogische opleidingen, een tereinverkenning van R. van der Veer, P. de Haan en H. Pol op verzoek van het LOO GPW, Zuidhorn november 2007.
6. HBO-Raad, Investeringsagenda. Kwaliteit als Opdracht. Den Haag april 2010
7. De creatieve professional - met afstand het meest nabij. Opleidingsprofiel en opleidingskwalificaties Sociaal Pedagogische Hulpverlening, SWP Amsterdam 2009
8. Herkenbaar en Toekomstgericht 2.0. Opleidingsprofiel en opleidingskwalificaties Maatschappelijk Werk en Dienstverlening, SWP Amsterdam 2010